

TIS KRIMMENEEL (5)

èèremoej troef

door Peter van den Elsen

Gemert had in de loop der tijden nogal wat armlastige personen. Soms was de 'èèremoej' zo groot voor de onvermogenen, dat men uit stelen ging. Voor soms onbeduidende overtredingen stonden zware straffen. Zij die nog enigszins bemiddeld waren kwamen er meestal redelijk af. Voor hen, die zelfs de proceskosten niet konden betalen, stonden zeer zware straffen te wachten. Men dacht in die dagen dat de roede de beste leermeester zou zijn. Armlastigen werden vaak met een verbanning gestraft. In geen enkele gemeente kon men dan nog een verblijfsvergunning krijgen en een zwerf bestaan was het gevolg. Soms resulteerde dit in nog grotere overtredingen en tot slot: "de galg". Hier volgen een aantal voorbeelden uit het begin van de 19de eeuw (1):

Twee busselkes sprokkelhout

Op 3 december 1801 arresteerde president-schepen Ecrevisse Antony Lodewijks de Rijk en zijn zoon Dorus. Antony de Rijk (58 jaren oud) en zijn zoon hadden twee busselkes, dat uit groen masthout bestond, bij zich. Dit masthout hadden ze uit het mastbos van de president-schepen op den Hoge Aarle gekapt en gebroken.

De gearresteerden werden naar het huis van Godefridus Thomas Snoecks gebracht, alwaar de gerechtelijke vergaderplaats was. Daar werd een proces-verbaal opgemaakt. Hun eerste straf hadden ze toen al gehad, ze hadden namelijk de twee bussels op hun schouders vanaf den hoge aarle naar de vergaderplaats moeten brengen.

Op 8 maart 1802 deed de rechtbank uitspraak. Antony Lodewijks de Rijk werd veroordeeld de kosten van de justici te betalen en verder moest hij nog acht dagen in de Gemertse gevangenis doorbrengen op water en brood! (2)

Nog enkele sprokkelaars.

Op 25 oktober 1808 wordt Hendrik van Berlo veroordeeld tot vier dagen in de "gijzelskamer" op het kasteel, en wel op water en brood. Dit als straf voor het sprokkelen van hout.

Ook de weduwe van Walraven van den Berg had zich onrechtmatig sprokkelhout toegeëigend, zij werd op dezelfde dag veroordeeld: ze moest zes gulden betalen en werd voor acht dagen op water en brood gezet.

Op 21 december 1808 werden drie Gemertenaren voor het sprokkelen van hout en het breken van takken van bomen veroordeeld. Het waren Hendrik Antony Deckers, Hendrik Hendrik van Dijk en Gerardus Dirk van den Elsen, gedrieën moesten ze de straf: één dag op water en brood, uitzitten! (3)

Boekelse knollen.

De veertigjarige linnenwever Arnoldus Hellings, die op de Heuvel woonde, was op 24 juli 1802 samen met zijn zoon Willem, uit bedelen gegaan. 's Morgens om vier uur waren ze vertrokken vanuit Gemert naar de stad Grave en van daaruit naar de dorpen Velp, Ballegooi, Zeeland en Reek getrokken.

In deze plaatsen waren ze al bedelend langs de deuren en huizen getrokken. Het was al vrij laat toen ze weer naar Gemert togen. Rond elf uur kwamen ze in de Peelstraat in Boekel, waar ze een grote akker zagen met knollen, die het eigendom waren van Laurens Bevers.

Ze besloten er een aantal mee te nemen, sneden "de sterten en hoofden" van de knollen (die in die tijd ook wel "vragen" werden genoemd) en deden ze in de reiszak om ze thuis uit pure armoede op te eten.

In Gemert op het Marktveld aangekomen, werden ze gearresteerd door Arnold van Eupen, de gerechtsbode, die vergezeld was door Hendrik van der Horst, de gemeentedienaar en Mathieu Klosse, een Bataafse dragon. Men dacht namelijk dat vader en zoon een mutsert hadden gestolen. Toen Arnold Hellings hierop werd ondervraagd, bleef hij ten stelligste volhouden de mutsert op de "publieke" weg te hebben gevonden.

Men ging over tot inspectie van de reiszak en vond de knollen, zesentwintig in getal. Arnold werd in Breda veroordeeld en omdat hij al zolang in hechtenis had gezeten volstond men met een verbanning voor vier jaar uit Gemert. Dit voor zesentwintig Boekelse knollen! (4)

Een mooie brug.

De van Gemert geboortige bedelaar Mathijs Pennings was op 31 januari 1802 samen met twee bekenden, Jacobus van Schayck en Jan van der Horst, er op uit getrokken om een stuk brood voor zijn kinderen te vragen.

Ze gingen richting Beek. Op de grens gekomen tussen Gemert en Beek en Donk, zagen ze de houten brugleuningen over de Walgraaf (= Snelle Loop). Daar ze goed wat stookhout konden gebruiken, werden de brugleuningen, geveerd met witte en rode strepen, met een bijl losgeslagen. Behalve deze brugleuningen werd ook nog wat ander hout van de brug gesloopt. Het hout werd op de schouders geladen om het naar huis te dragen met de bedoeling het daar als stookhout te gebruiken.

Ver kwamen ze niet, want bij de herberg van Adriaan Verhagen werden ze door de gerechtsbode met twee dragonders in aanwezigheid van Hendrik Ecrevisse gearresteerd en naar het kasteel van Gemert opgebracht.

Mathijs Pennings, Jacobus van Schayck en Jan van der Horst werden voor het leven uit Gemert verbannen. Ze werden bij die eens zo mooie brug over de grens gezet (5).

Op 23 december 1806 werd Jacobus van Schayck opnieuw gearresteerd en opgesloten in het kasteel van Gemert, tegen het verbod in was hij toch naar Gemert teruggekeerd. Hoe dit zaakje afliep weten we niet, misschien wel hetzelfde als bij zijn compagnon Jan van der Horst. Jan was namelijk op 14 januari 1803 in Gemert teruggekeerd en daar hij was verbannen, werd ook hij op het kasteel vastgezet. Daar Jan schijnbaar hardleers was, werd hij veroordeeld om één jaar in verzekerde bewaring door te brengen in een "tugt- of werkhuis". Daar kon hij leren hoe hij met zijn handen de kost kon verdienen en mocht hij het nog eens wagen in Gemert terug te keren, zo werd hem door de rechtbank gezegd, dan zou hij nog veel zwaarder gestraft worden (6).

NOTEN:

- (1) M.A. van der Wijst, P. van den Elsen en A. Otten, Beknopte Geschiedenis van Gemert, 1980, Bijdr. tot de geschiedenis van Gemert nr. 4/5 - hfdst. VI.
  - (2) Rijksarchief Den Bosch: Gemert R50 f. 25-27 (8-3-1802); id. f. 23 (1-2-1802); id. f. 29 (10-3-1802); id. f. 30-31 (16-3-1802).
  - (3) Rijksarchief Den Bosch: Gemert R51 f. 9-11 (25-10-1808) en f. 14 (21-12-1808).
  - (4) idem : Gemert R50 f. 44-46 (26-7-1802); f. 63-64 (21-4-1803); f. 66-67 (4-7-1803) en f. 70-71 (26-10-1803).
  - (5) Rijksarchief Den Bosch: Gemert R50 f. 36 (3-6-1802), f. 90-94 (23-9-1806); ook (6)
  - (6) idem : Gemert R50 f. 59 (14-1-1803), f. 60 (12-2-1803), f. 63 (1-3-1803); f. 27-28 (17-3-1802), f. 31 (12-4-1802), f. 33 (3-5-1802), f. 36-38 (3-6-1802).
- illustratie "bedelaar": krijttekening van Jacob Ernst Marcus (1774-1826) uit de Atlas van Stolck - Rotterdam.

